

TALABA-YOSHLARNING FUTBOL BO'YICHA TEXNIK-TAKTIK TAYYORGARLIK TOMONLARINI O'RGANISH MUAMMOLARI.

Berdiev Sh.O.

Toshkent farmasevtika institute

“Tibbiy, biologik fanlar va jismoniy tarbiya” kafedrası dotsenti

Tayanch so'zlar: yoshlar futbol, texnik mahorat, taktik tushuncha, kognitiv rivojlanish, qaror qabul qilish, ko'nikmalarni egallash, rivojlanishning o'zgaruvchanligi.

Ключевые слова: Молодежный футбол, технические навыки, тактическое понимание, Когнитивное развитие, принятие решений, приобретение навыков, изменчивость развития.

Key words: youth football, technical skills, tactical understanding, cognitive development, decision-making, skill acquisition, developmental variability.

Dunyodagi eng ommabop sport turi bo'lgan futbol o'zining atletika, strategiya va mahorat uyg'unligi bilan millionlarni o'ziga rom etadi. Futbolning jozibasiz zamirida texnik mahorat va taktik ziyraklik o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlik yotadi. Muvaffaqiyatli futbol jamoalari boshlang'ich bosqichdan professional bosqichgacha to'pni nazorat qilish, uzatish va otishning texnik jihatlarini ham, joylashishni aniqlash, harakat va strategiyaning taktik o'lchovlarini ham o'zlashtiradilar. Biroq, yosh talabalarning futbol sayohatiga kirishishi haqida gap ketganda, texnik va taktik tayyorgarlikning murakkabligini ochish o'ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Yoshlar futbolida iste'dodlarni rivojlantirish, o'yinning bo'lajak yulduzlarini shakllantirishning hal qiluvchi bosqichidir. Yosh sportchilar jismoniy o'sish, kognitiv rivojlanish va ko'nikmalarni egallashning murakkabliklarida harakat qilish ekan, ularning futbolga tayyorgarligini tushunish va optimallashtirish muhim ahamiyatga ega. Shunga qaramay, yosh iqtidorlarni tarbiyalashda, tadqiqotchilar va amaliyotchilar yoshlar o'rtasida futbolga tayyorgarlikning texnik va taktik jihatlarini o'rganishda katta to'siqlarga duch kelishadi.

Ushbu maqola yoshlar futboliga tayyorgarlikning ko'p qirrali manzarasini o'rganadi, uning nozik tomonlarini ochishda tadqiqotchilar va murabbiylar

duch keladigan to‘siqlarga oydinlik kiritadi. Yosh o‘yinchilarning rivojlanish o‘zgaruvchanligini, o‘yinning kognitiv murakkabligini, ta‘lim sharoitlarining ta‘sirini va tadqiqotning uslubiy cheklovlarini o‘rganish orqali biz yoshlar futboliga tayyorgarlikni o‘rganishga xos muammolarni yoritishni maqsad qilganmiz. Ushbu muammolarni chuqurroq anglash orqali biz samaraliroq o‘quv dasturlari, yaxshi murabbiylik metodologiyasi va pirovardida, futbol iqtidorining keyingi avlodini har tomonlama rivojlantirishga yo‘l ochishimiz mumkin.

Rivojlanishning o‘zgaruvchanligi:

Yoshlar futboli jismoniy, kognitiv va hissiy rivojlanishning o‘ziga xos bosqichlarida bo‘lgan turli xil o‘yinchilarni o‘z ichiga oladi. Yangi iste‘doddan tajribali sportchigacha bo‘lgan yo‘l tez o‘sish sur‘atlari, kamolot jarayonlari va individual traektoriyalar bilan ajralib turadi va tadqiqotchilar va murabbiylar uchun juda katta qiynchilik tug‘diradi.

Bo‘yi, vazni va mushak massasining o‘zgarishi bilan tavsiflangan jismoniy rivojlanish, o‘yinchining sport qobiliyati va ishlash qobiliyatiga ta‘sir qiladi. Biroq, bu o‘zgarishlarning vaqti va sur‘ati yoshlar o‘quvchilari orasida sezilarli darajada farq qiladi, buning natijasida turli xil jismoniy xususiyatlarga ega heterojen o‘yinchilar guruhi paydo bo‘ladi. Ba‘zilar tezkorlik va kuchga ega bo‘lishsa-da, boshqalari chaqqonlik va muvofiqlashtirishda ustun bo‘lishi mumkin. Ushbu o‘zgaruvchanlikni tushunish va moslashtirish har bir o‘yinchining o‘ziga xos ehtiyojlarini qondiradigan, muvozanatli jismoniy rivojlanishni ta‘minlaydigan va jarohatlar xavfini minimallashtiradigan o‘quv dasturlarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Kognitiv rivojlanish yosh o‘yinchining futbolning texnik va taktik jihatlarini tushunish va bajarish qobiliyatini shakllantiradigan yana bir muhim jihatdir. Yosh sportchilar kognitiv o‘shishning turli bosqichlarini bosib o‘tgan sari, ularning qaror qabul qilish, muammolarni hal qilish qobiliyati va fazoviy xabardorlik mos ravishda rivojlanadi. Biroq, kognitiv rivojlanish chiziqli emas va o‘rganish uslublari, e‘tibor oralig‘i va ishlov berish tezligidagi individual farqlar yoshlar futboli landshaftini yanada murakkablashtirishga yordam beradi. Murabbiylar va tadqiqotchilar ushbu hududda sezgirlik bilan harakat qilishlari, yoshga mos o‘qitish usullarini qo‘llashlari va o‘yinchilarning kognitiv qobiliyatlariga mos keladigan mashg‘ulotlarni moslashtirishlari kerak.

Hissiy rivojlanish aralashga yana bir murakkablik qatlamini qo‘shadi, chunki yosh futbolchilar o‘zlariga ishonch, chidamlilik va motivatsiya muammolari bilan kurashadilar. Maydondagi muvaffaqiyat va omadsizliklar futbolchining ruhiy holatiga, mashg‘ulotlarga, raqobatga va shaxsiy o‘shishga bo‘lgan munosabatiga katta ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Bundan tashqari, jamoa muhitidagi ijtimoiy dinamika, jumladan tengdoshlar bilan munosabatlar, etakchilik rollari va murabbiy va o‘yinchi o‘zaro munosabatlari yosh sportchilarning hissiy tajribalari va rivojlanish traektoriyalarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Jismoniy, kognitiv va hissiy rivojlanishning o'zaro bog'liqligini tan olish yoshlar o'yinchilari maydonda ham, maydondan tashqarida ham o'sishlari mumkin bo'lgan qo'llab-quvvatlovchi va tarbiyalovchi muhitni yaratish uchun muhim ahamiyatga ega.

Kognitiv murakkablik:

Futbol shunchaki jismoniy bellashuv emas, balki strategik fikrlash, qaror qabul qilish va vaziyatdan xabardorlik muhim bo'lgan aqliy shaxmat bahsidir. O'z futbol sayohatiga chiqayotgan talabalar uchun o'yinning kognitiv murakkabliklarini navigatsiya qilish juda katta qiyinchilik tug'diradi, bu nafaqat texnik mahorat, balki o'tkir aqliy o'tkirlikni ham talab qiladi.

Futbolda kognitiv rivojlanishning zamirida axborotni tez va aniq qayta ishlash qobiliyati yotadi, bu mahorat tajriba, mashq va qasddan mashg'ulotlar orqali mustahkamlanadi. Yosh o'yinchilar raqiblarning harakatlarini oldindan ko'ra bilishlari, ularning maydondagi imkoniyatlarini baholashlari, o'z qarorlarini aniqlik va vaqt bilan bajarishni o'rganishlari kerak. Biroq, futbolning kognitiv talablari ko'p qirrali bo'lib, nafaqat individual mahorat, balki jamoaviy tushunish va jamoa dinamikasini ham qamrab oladi.

Yoshlar futbolidagi asosiy kognitiv muammolardan biri bosim ostida qaror qabul qilishdir. Raqobat qizg'inda, vaqt va makon cheklangan, o'yinchilar o'yin natijasi uchun chuqur oqibatlariga olib kelishi mumkin bo'lgan bir soniyalik qarorlar qabul qilishlari kerak. Bundan tashqari, qaror qabul qilishning murakkabligi futbolning dinamik va oldindan aytib bo'lmaydigan tabiati bilan qo'shiladi, bu erda ikkita vaziyat mutlaqo o'xshash emas. Tadqiqotchilar va murabbiylar oldida qaror qabul qilish jarayonlarini tahlil qilish, o'yinchilarning maydondagi tanloviga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash va ularning bilim qobiliyatini oshirishga qaratilgan tadbirlarni ishlab chiqish kabi qiyin vazifa turibdi.

Futbolning yana bir kognitiv jihati - fazoviy ong, o'zi, jamoadoshlari, raqiblar va to'p o'rtasidagi fazoviy munosabatlarni idrok etish va izohlash qobiliyatidir. Fazodan xabardorlik maydonda samarali joylashish, harakat qilish va muloqot qilish uchun juda muhim, ammo bu vaqt o'tishi bilan asta-sekin rivojlanadigan mahoratdir. Yosh o'yinchilar o'yinni o'qishni, sodir bo'layotgan voqealarni oldindan bilishni va shunga mos ravishda o'z pozitsiyalarini o'zgartirishni o'rganishlari kerak, shu bilan birga o'zlarining atrof-muhitidan xabardor bo'lishlari va ikki soniyalik qarorlar qabul qilishlari kerak.

Bundan tashqari, taktik tushunish futboldagi kognitiv rivojlanishning markaziy komponenti bo'lib, o'yinchilardan shakllanish, pressing va o'tish o'yinlari kabi strategik tushunchalarni tushunishni talab qiladi. Biroq, taktik tushuncha tug'ma emas, balki ta'lim, kuzatish va amaliy tajriba orqali o'stirilishi kerak. Murabbiylar ushbu jarayonni osonlashtirishda muhim rol o'ynaydi, yosh futbolchilarga o'yinni chuqurroq tushunishga yordam berish uchun yo'l-yo'riq, fikr-mulohaza va strategik ko'rsatmalar beradi.

Futbolning kognitiv murakkabligi yoshlar o'quvchilari uchun katta qiyinchilik tug'diradi va ulardan kognitiv ko'nikmalar va strategiyalarning keng doirasini o'zlashtirishni talab qiladi. Tadqiqotchilar va murabbiylar qaror qabul qilish, fazoviy ong va taktik tushunishning nozik tomonlarini tushunib, yosh futbolchilarning kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ularni maydonda ham, maydondan tashqarida ham muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo'lgan aqliy vositalar bilan jihozlash uchun maqsadli tadbirlarni ishlab chiqishlari mumkin.

Yosh futbolchilarning rivojlanishi faqat futbol maydoni chegaralari bilan chegaralanmaydi; ular tarbiyalanayotgan ta'lim sharoiti chuqur ta'sir ko'rsatadi. Sport va ta'limning kesishishi yoshlar o'quvchilarining tajribalari, imkoniyatlari va natijalarini shakllantiradi, ularning har tomonlama rivojlanishi uchun muammolar va imkoniyatlarni taqdim etadi.

Ta'lim kontekstidagi asosiy muammolardan biri bu murabbiylik metodologiyasi va o'quv muhitidagi o'zgaruvchanlikdir. Turli mintaqalar, klublar va akademiyalarda futbolni rivojlantirishga yondashuvlar resurslar, falsafalar va madaniy me'yorlar kabi omillar ta'sirida keng farq qilishi mumkin. Ba'zi dasturlar tizimli mashqlar va takrorlash orqali texnik ko'nikmalarni rivojlantirishga ustuvor ahamiyat berishi mumkin bo'lsa-da, boshqalari o'yinga asoslangan trening va strategik tahlil orqali taktik tushunishni ta'kidlashi mumkin. Yondashuvlarning xilma-xilligi bo'yicha navigatsiya tadqiqotchilardan kontekstual nuanslarni ko'rib chiqishni va ularning metodologiyasini mos ravishda moslashtirishni talab qiladi, topilmalar turli xil ta'lim kontekstlarida qo'llanilishini ta'minlaydi.

Resurslardan foydalanish ta'lim kontekstidagi yana bir muhim masaladir, chunki u futbolga tayyorgarlik sifati va samaradorligiga jiddiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yuqori samarali o'quv jihozlari, malakali murabbiylar shtabi va sport fanlarini qo'llab-quvvatlash xizmatlari qulay o'quv muhitining muhim tarkibiy qismidir, ammo ular turli ta'lim sharoitlarida notekis taqsimlanishi mumkin. Bundan tashqari, ijtimoiy-iqtisodiy omillar resurslardan foydalanishdagi nomutanosiblikni yanada kuchaytirib, marginallashtirilgan jamoalardagi yoshlar talabalari uchun mavjud imkoniyatlarni cheklashi mumkin. Tadqiqotchilar ushbu tengsizliklarni yodda tutishlari va barcha intiluvchan futbolchilar uchun o'yin maydonini tenglashtiradigan siyosat va tashabbuslarni qo'llab-quvvatlab, o'z ishlarida inklyuzivlik va qulaylikni targ'ib qilishga intilishlari kerak.

Bundan tashqari, ta'lim mazmuni nafaqat rasmiy mashg'ulot muhitini, balki yosh sportchilarning tajribasini shakllantiradigan kengroq ijtimoiy va madaniy ta'sirlarni ham o'z ichiga oladi. Tengdoshlar o'rtasidagi munosabatlar, ota-onalarning umidlari va jamiyatning sportga bo'lgan munosabati yosh futbolchilarning dunyoqarashi, motivatsiyasi va intilishlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, akademik va sport mashg'ulotlari o'rtasidagi muvozanat yosh sportchilar uchun qiyinchilik tug'dirishi mumkin, bu

esa ulardan raqobatbardosh talablar va ustuvorliklarni hal qilishni talab qiladi. Ta'lim kontekstining yaxlit mohiyatini tushunish, sohada ham, undan tashqarida ham mukammal bo'lgan har tomonlama barkamol shaxslarni rivojlantirishga yordam berishga intilayotgan tadqiqotchilar uchun juda muhimdir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ta'lim mazmuni yosh futbolchilarning rivojlanishiga chuqur ta'sir ko'rsatadigan ko'p qirrali va dinamik muhitdir. Murabbiylik metodologiyalarining xilma-xilligini tan olish, resurslardan foydalanishdagi nomutanosibliklarni bartaraf etish va o'yindagi kengroq ijtimoiy va madaniy ta'sirlarni tushunish orqali tadqiqotchilar yosh o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini yaxshiroq qo'llab-quvvatlashlari mumkin, bunda barcha intiluvchan futbolchilar rivojlanishi mumkin bo'lgan inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratish mumkin.

Adabiyotlar:

1. Sampaio, Jaime, and Vitor Maçãs. «Measuring tactical behaviour in football.» *International journal of sports medicine* (2012): 395-401.
2. González-Víllora, S., Serra-Olivares, J., Pastor-Vicedo, J. C., & Da Costa, I. T. (2015). Review of the tactical evaluation tools for youth players, assessing the tactics in team sports: football. *Springerplus*, 4, 1-17.
3. Taylor, J. B., Mellalieu, S. D., James, N., & Shearer, D. A. (2008). The influence of match location, quality of opposition, and match status on technical performance in professional association football. *Journal of sports sciences*, 26(9), 885-895.

РЕЗИОМЕ

Futbol jahon miqyosida ommalashgan sport turi sifatida samarali tayyorgarlik ko'rish va o'yin ko'rsatish uchun ham texnik, ham taktik jihatlarni har tomonlama tushunishni talab qiladi. Biroq, yosh talabalar haqida gap ketganda, bu jihatlarni o'rganish rivojlanish bosqichlari, kognitiv qobiliyatlar va ta'lim muhiti kabi turli omillar tufayli ayniqsa qiyin bo'ladi. Ushbu maqolada talabalar o'rtasida futbolga tayyorgarlikning texnik va taktik jihatlarini o'rganishda yuzaga keladigan muammolar o'rganilib, ushbu muammolarni hal qilish uchun moslashtirilgan yondashuvlar va innovatsion metodologiyalar zarurligi ta'kidlangan.

РЕЗИОМЕ

Футбол, как популярный во всем мире вид спорта, требует всестороннего понимания как технических, так и тактических аспектов для эффективной подготовки и игры. Однако когда речь идет о студентах юношеского возраста, изучение этих аспектов становится особенно сложным из-за различных факторов, таких как стадии развития, когнитивные способности и образовательная среда. В этой статье исследуются проблемы, возникающие при изучении технических и тактических аспектов футбольной подготовки среди юношей, подчеркивая необходимость индивидуальных подходов и инновационных методологий для решения этих проблем.

SUMMARY

Football, as a globally popular sport, requires a comprehensive understanding of both technical and tactical aspects for effective preparation and performance. However, when it comes to youth students, studying these aspects becomes particularly challenging due to various factors such as developmental stages, cognitive abilities, and educational environments. This article explores the problems encountered in studying the technical and tactical dimensions of football preparation among youth students, emphasizing the need for tailored approaches and innovative methodologies to address these challenges.